

FORUM SHOPPING - FORUM NON CONVENIENS KAVRAMLARI İLE ANTI-SUIT INJUNCTION KARARLARININ TÜRK MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDAKİ GÖRÜNÜMLERİ

Faruk Kerem GİRAY*

I. Davanın Yetkili Mahkemelerden Birinde Açılmasında Taraflara Tanınan Seçim Serbestisi (Forum Shopping Kavramı)

A. Tanımı – Özellikleri- Farkları

Yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlıkta davacının kendisi için bir takım fayda ve kolaylıklardan istifade etmek için, uygun mahkemeyi bularak davasını, bu devlet mahkemesinde ikame etmek amacıyla seçimde bulunması, Milletlerarası Usul Hukuku'nda "forum shopping" olarak ifade

* Yasemin Işıktaç Hoca, yaşamını öğrencilere ve bilime adanmış çağının ilerisinde hukukçu bir akademisyen olmasının yanı sıra; kişiliğinin ayrılmazı olan zarafeti, adaleti, ciddiyeti, titizliği ve sorun çözme becerisi ile her daim örnek aldığı bir yönetici olmuştur. Bulunduğu makamlardan güç alan birçok idarecinin aksine, Yasemin Hoca, uzun yıllardır çalıştığı Hukuk Fakültesi, Adalet Meslek Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Enstitüsünde gerçekleştirdiği kurumsallaşma faaliyetlerinin yanı sıra yaptığı iyileştirme ve yeniliklerle, tıpkı soyadındaki gibi çevresindekilere yaydığı ışığı Taçlandırarak, kurumların gücüne güç katmıştır. Kalbi Saygı ve Sevgilerimi sunarım.

Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, fkerem@istanbul.edu.tr.

edilmektedir¹. Doktrindeki diğer bir tanıma göre ise, davacının, bir uyuşmazlık hakkında, daha lehine olan şekli ve maddi hukukun uygulanmasını elde etmek amacıyla, mevcut birçok devlet mahkemesi arasından, belli bir mahkemeyi seçmek için giriştiği stratejik faaliyettir². Davacının, yetkili mahkemeyi seçmek istemesinde üç farklı menfaati olabilir. Bunlardan ilki, davasına uygulanacak olan usul kurallarını yani seçtiği mahkemenin hukuku (lex fori) olan diğer bir ifadeyle hâkimin hukukuna tabi olmak istemesidir. Böylelikle, dava şartlarından başlayarak, tebligat, isticvap, delil ikamesi, ihtiyati tedbirler ve kanun yollarına kadar olan tüm süreçte, hâkimin hukukunun usul kuralları yetkili olacaktır. Yetkili mahkemeyi seçmekteki, davacının ikinci menfaati ise, uyuşmazlığın esasına uygulanacak olan kanunlar ihtilâfı kurallarını önceden bilebilecek olmaktır. Üçüncü ve son menfaat ise, kesinleşen mahkeme kararının, davalının malvarlığının bulunduğu tenfiz devletinde –şayet aranan bir koşul ise– mütekabiliyet şartını karşılamak içindir.

Avrupa Birliği müktesebatında, borçluların daha lehe bir hukuki konum elde etmek için malvarlıklarını veya adlî yargılama işlemlerini, bir üye devletten diğer bir üye devlet aktarmaları, forum shopping olarak tanımlanmıştır³.

Forum shopping, yabancılık unsuru taşıyan aynı uyuşmazlık, aynı taraflar ve aynı dava sebepleri bakımından farklı devlet mahkemelerinin yetkili olabilecek olmasını ifade etmektedir. Yoksa, yabancılık unsuru taşıyan bir boşanma uyuşmazlığında, MÖHUK m. 40 hükmüne istinaden, TMK m.168 gereğince eşlerden birinin yerleşim yeri mahkemesinde veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesinde dava açabilecek olması forum shopping değildir. Zira burada, birden çok mahkeme vardır ancak bu mahkemelerin hepsi aynı devletin mahkemele-

1 Nuray Ekşi, **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, 2. Bası, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2000, s. 264.

2 Guido Rennert, "Is Elimination of Forum Shopping By Means of International Uniform Law An 'Impossible Mission'", **Macquarie Journal of Business. Law**, 2005, Vol: 2, s. 119; Seda Özmumcu, **Avrupa Birliği Külli Takip Hukukunda Temel Menfaatler Merkezi (Center of Main Interests) ve Forum Shopping**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 45; Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, 22. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, s. 494 vd.

3 Avrupa Birliği'nin 29 Mayıs 2000 tarihli 2000/1346 sayılı Külli Takip Tüzüğü, Official Journal: 30.06.2000-L.160/1-17. Dibace 4. Paragraf; Avrupa Birliği ve Forum Shopping hakkında detaylı bilgi için bkz. Seda Özmumcu, **a.g.e.**, s. 73 vd.

ridir. Oysa forum shopping bakımından aynı uyuşmazlık için birden fazla yabancı devlet mahkemesinin yetkisinin söz konusu olması gerekir.

Yine belirtelim ki, MÖHUK m. 47 kapsamına giren yetki anlaşmasıyla yabancı veya HMK m.17 uyarınca Türk devlet mahkemesinin yetkilendirilmesi forum shopping değildir. Zira burada davacının iradesine bırakılmış bir seçim hakkı söz konusu olmayıp; tarafların anlaşmasıyla uyuşmazlığın halli için yetkilendirilmiş bir devlet mahkemesi kararlaştırılmaktadır. Bu nedenle, tarafların, ortak iradeleriyle aralarındaki uyuşmazlığı istedikleri bir devlet mahkemesine götürebilmeleri ile davacının davasını milletlerarası yetkiye haiz birden fazla devlet mahkemesinden birinde gördürebilmesi birbirinden farklıdır⁴.

Diğer yandan, uygun bir usul hukukundan veya kanunlar ihtilâfı kuralından yararlanmak amacıyla, kanunun gösterdiği birden çok yetkili devlet mahkemesi arasından seçim yaparak, “forum shopping” imkânının kullanılması, kanuna karşı hile olarak değerlendirilmemelidir⁵. Ancak dürüstlük kuralının ihlal edildiği durumlar söz konusu olabilir.

B. Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Forum Shopping Örnekleri

Forum shopping Türk milletlerarası usul hukukunda kabul edilmiştir. Bu duruma örnek olarak Türklerin kişi hallerine karşı açılacak davada yetkili mahkemeyi düzenleyen MÖHUK’un 41. maddesi gösterilebilir.

Yabancılik unsuru taşıyan boşanma veya ayrılık uyuşmazlıkları bakımından, eşlerin Türk mahkemesinde boşanmak istemeleri ihtimalinde, boşanma davası açmak isteyen Türk vatandaşı eş, dilerse davasını yetkili yabancı devlet mahkemesinde açabileceği gibi Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede de açabilir. MÖHUK’un 41. maddesi bu yönüyle, boşanma veya ayrılık davasını açacak taraf bakımından forum shopping’e imkan tanımaktadır. MÖHUK madde 41’den doğan forum shopping sadece dava açan Türk vatandaşlarına sunulan bir imkandır. Bununla birlikte izinle Türk vatandaşlığından çıkan (eskiden Türk vatandaşı iken şimdi yabancı devlet vatandaşı olan) kişiler, MÖHUK’un 41. maddesinde düzenlenen yetki hükmünden davacı sıfatıyla istifade edemeyeceklerdir⁶.

Madde hükmünde geçen “Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin

4 Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 494.

5 Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 128.

6 Rifat Erten, **Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 92-93.

davaları, yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı ... takdirde” ifadesinden yola çıkarak, yabancı ülkedeki Türk vatandaşı kişi davasını dilerse yabancı devlet mahkemesinden birinde veya Türkiye’deki yetkili mahkemede açabilecektir.

Davacının kendisi için en uygun mahkemeyi arayıp bulması, dürüstlük kuralını ihlâl eden bir yetki kullanımı olmadığı sürece, en doğal hakkıdır. Bu nedenle, forum shopping milletlerarası hukuk alanında olduğu gibi, Türk hukuku nezninde de hukukî, kanunî ve meşrudur⁷. Nitekim Y. 11. Hukuk Dairesinin 08.04.2009 tarihli kararında⁸ belirtildiği üzere, “kredi ve ipotek sözleşmelerinde yer alan yetki kuralları uyarınca, davalı banka bu sözleşmelerden doğabilecek uyuşmazlıklar için bir veya birden fazla devlet mahkemesinde dava açma ve takipte bulunma hakkına sahip olduğundan, bankanın birden çok yetkili mahkeme arasında kendi menfaatinin en uygun şekilde yerine getirilebileceği devlet mahkemesini seçmesi, haksız ve zarar verici bir eylem olarak düşünülemez.”

Türk hukukunda forum shopping yasaklayan, açık bir hukuki düzenleme bulunmasa dahi, tenfiz şartlarını düzenleyen MÖHUK’un 54/1, b bendinde yer alan “... davalının itiraz etmesi şartıyla⁹ ilamın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı halde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması” ifadesine binaen davalının itiraz etmesi şartıyla forum shopping’in kısmen engellenmiş olduğu söylenmektedir¹⁰. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, forum shopping’in davacıya tanınan bir seçim yetkisi ile mahkemelerin yetkisine ilişkin olduğudur. Oysa MÖHUK m.54/1/b hükmü, birden fazla devlet mahkemesinin aynı anda yetkilendirilmesine ilişkin bir tenfiz engeli değildir. Kaldı ki, forum shopping’e konu olan yetkili mahkeme bu yetkisini, taraf iradesinden değil, kendi usul hukukundaki yetki kurallarından almaktadır.

7 Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 495.

8 Y. 11. HD. 08.04.2009 tarih ve E. 2008/10582 K.2009/4282 (www.kazanci.com) (çevrimiçi 1.12.2020)

9 Doktrinde, tabii hakim ilkesinin dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirilen durumlarda hakimnin bu hususu re’sen dikkate alabileceği kabul edilmektedir. Bkz. Vahit Doğan, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 5. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019, s. 132-133; Aşırı yetki kurallarıyla, yabancı düşmanlığı veya yolsuzluk gibi etkenlerle objektif sonuç beklemenin gerçekçi olmadığı bir ülke mahkemesinin yetkisinin söz konusu olduğu hallerde madde kapsamında değerlendirilecektir. Bkz. Ziya Akıncı, **Milletlerarası Özel Hukuk**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020, s. 205.

10 Bkz. Cemal Şanlı, Emre Esen, İnci Ataman-Figanmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 8. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2020, s. 408.

C. Sözleşme İlişkisinden Doğan ve Taraflardan Sadece Birine Tanınan Forum Shopping

a. İş Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Forum Shopping

5718 sayılı MÖHUK, 2675 sayılı mülga MÖHUK'tan farklı olarak, bazı sözleşme türleri bakımından, sözleşmenin zayıf tarafını korumak amacıyla milletlerarası yetkiye haiz Türk mahkemelerini düzenlemiştir.

Yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmesi ve iş ilişkisinden doğan davalar bakımından işçinin, Türk mahkemesinde işverene karşı açacağı davalarda, işçiye seçim hakkı tanınmıştır. İşçi, işverene karşı, işverenin Türkiye'deki yerleşim yeri mahkemesinde veya işçinin kendisinin Türkiye'deki yerleşim yeri mahkemesinde veya işçinin kendisinin Türkiye'deki mutad meskenin bulunduğu yer mahkemesinde, davasını ikame edebilecektir. Söz konusu mahkemeler, Türk mahkemeleri olmaları sebebiyle, işçinin, tek taraflı forum shopping hakkına sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Ne var ki, işçi ile işveren arasında yabancılık unsuru taşıyan bir iş ilişkisi var ise ve taraflar da, MÖHUK'un 47. maddesine uyan şartlar çerçevesinde geçerli bir yetki anlaşması yaparak, yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendirmişler ise, bu vakit, işçi lehine sınırlı münhasır yetki tanındığından hareketle, işçi dilerse, yetki sözleşmesine istinaden, davasını yetkili yabancı devlet mahkemesinde açabilecektir. Şu halde, işçi ile işveren arasındaki sözleşmede, yabancı bir devlet mahkemesine yetki tanıyan geçerli bir yetki şartı veya sözleşmesi var ise, bu durumda, işçi, sonradan ortaya çıkan iş uyuşmazlığı hakkında MÖHUK m. 44'de sayılan Türk mahkemelerinde dava açabileceği gibi dilerse, yetki sözleşmesi ile yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesinde de davasını ikame edebilecektir. Söz konusu forum shopping hakkı yani davasını dilediği yetkili devlet mahkemesinde açabilme hakkı sadece işçiye tanınan bir imkan olup, işverenin böyle bir mahkeme seçiminde bulunma imkanı yoktur. Zira MÖHUK'un 44. maddesinde sayılan ve zayıf konumda bulunan işçiyi korumak amacıyla yetkilendirilen mahkemeler, doktrinde sınırlı münhasır¹¹ yetkiye haiz mahkemeler olarak değerlendirilmektedir¹².

11 Yabancı devlet mahkemelerini yetkilendiren yetki anlaşmaları ve sınırlarını düzenleyen MÖHUK'un 47. maddesinin 2. fıkrası, iş, tüketici ve sigorta uyuşmazlıklarından doğan davalar için MÖHUK'un 44, 45, 46. maddeleriyle belirlenen Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilemeyeceğini düzenlemiştir.

12 Pelin Güven, **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, Yetkin

b. Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Forum Shopping

Sözleşme taraflarından sadece birine, forum shopping imkanı veren diğer bir sözleşme türü, yabancılık unsuru taşıyan tüketici sözleşmeleridir. MÖHUK'un 45. maddesi her ne kadar tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar bakımından milletlerarası yetkiye haiz Türk mahkemesini düzenliyor ise de; madde hükmü her çeşit tüketici sözleşmesi için yetkili Türk mahkemesini tesis etmemektedir. Bunun yerine, MÖHUK'un 26. maddesine giren ve belirli niteliğe haiz tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar için Türk mahkemesinin yargı yetkisini düzenlemektedir. Yabancılık unsuru taşıyan ve MÖHUK'un 26. maddesinde tanımlanan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar bakımından, tüketicinin, sözleşmenin karşı taraf aleyhine açacağı davalar hakkında, tüketicinin yerleşim yeri veya mutad meskeni veya karşı tarafın yerleşim yeri veya mutad meskenin bulunduğu Türk mahkemesi milletlerarası yetkiye haiz olacaktır. Söz konusu mahkemeler, Türk mahkemeleri olmaları sebebiyle, tüketicinin, tek taraflı forum shopping hakkına sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Ne var ki, tüketici ile sözleşmenin karşı tarafı arasında yabancılık unsuru taşıyan ve MÖHUK m.26 kapsamına giren bir tüketim ilişkisi var ise ve taraflar da, MÖHUK'un 47. maddesine uyan şartlar çerçevesinde geçerli bir yetki anlaşması yaparak, yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendirmişler ise, bu vakit, tüketici lehine sınırlı münhasır yetkili mahkeme tanınmış olduğundan hareketle, tüketici dilerse, yetki sözleşmesine istinaden, davasını yetkili yabancı devlet mahkemesinde açabilecektir. Şu halde, tüketici ile karşı taraf arasındaki sözleşmede, yabancı bir devlet mahkemesine yetki tanıyan geçerli bir yetki şartı veya yetki sözleşmesi var ise, bu durumda, tüketici, sonradan ortaya çıkan uyuşmazlık hakkında MÖHUK

Yayınevi, 2013, s. 105;Aysel Çelikel/Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 16. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2020, s. 629; Şanlı/Esen/Ataman, s. 444. Buna karşılık doktrinde, MÖHUK'un 47. Maddesinin, iş sözleşmelerine uygulanmayacağı görüşü de ileri sürülmektedir. Bkz. Ziya Akıncı, s. 136. Benzer şekilde tarafların münhasır yetki anlaşması yapamayacakları ancak alternatif yetkili mahkemeyi tespit edebilecekleri hakkındaki görüş için bkz. Vahit Doğan, **Milletlerarası Özel Hukuk**, s. 78 Diğer bir görüş ise, söz konusu mahkemenin yetkisinin münhasır değil, özel yetki kuralı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz. Uğur Tütüncübaşı, **Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 164. Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, Bireysel İş İhtilaflarında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi, İş Dünyası ve Hukuk (Prof.Dr. Tankut Centel Armağanı) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.973 vd.

m. 45’de sayılan Türk mahkemelerinde dava açabileceği gibi dilerse, yetki sözleşmesi ile yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesinde de davasını ikame edebilecektir.

MÖHUK’un 45. maddesinde sayılan ve zayıf konumda bulunan tüketiciyi korumak amacıyla yetkilendirilen Türk mahkemeleri, doktrinde sınırlı münhasır yetkiye haiz mahkemeler olarak kabul edilmektedir¹³.

c. Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Forum Shopping

Sözleşme taraflarından sadece birine, forum shopping imkanı veren diğer bir sözleşme türü, yabancılık unsuru taşıyan sigorta sözleşmeleridir. MÖHUK madde 46 gereği, sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda, sigortacının esas işyeri mahkemesi veya sigorta sözleşmesini yapan şubesinin veya acentasının Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi, milletlerarası yetkiye haiz Türk mahkemesidir. Söz konusu mahkemeler, Türk mahkemeleri olmaları sebebiyle, sigortalının, tek taraflı olarak, forum shopping hakkına sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Ne var ki, sigortacı ile sigortalı her tür sigorta sözleşmesi için olmasa da, bazı sigorta sözleşme türleri bakımından, MÖHUK’un 47. maddesine uyan şartlar çerçevesinde geçerli bir yetki anlaşması yaparak, yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendirirler ise, bu vakit, sigortalı lehine sınırlı münhasır yetkili¹⁴ mahkeme tanındığından hareketle, sigortalı dilerse, yetki sözleşmesine istinaden, davasını yetkili yabancı devlet mahkemesinde dilerse MÖHUK madde 46’da sayılan Türk mahkemelerinde davasını açabilecektir.

13 Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s.522; Pelin Güven, s. 105; Çelikel/Erdem, s. 631; Şanlı/Esen/Ataman, s. 445. Tarafların, alternatif yetkili mahkeme tercihinde bulunabilecekleri hakkındaki görüş için bkz. Vahit Doğan, s. 79; Mahkemenin yetkisini münhasır değil, özel yetki olarak kabul eden görüş için bkz. Uğur Tütüncübaşı, s. 164.

14 Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s.522 dn.263; Çelikel/Erdem, s. 633; Şanlı/Esen/Ataman Fıganmeşe, s. 446; Pelin Güven, s. 105. Diğer bir görüşe göre, mahkemenin yetkisi münhasır olmayıp özel yetki kuralı kapsamında değerlendirilmelidir. Bkz. Uğur Tütüncübaşı, s. 164.

II. Yabancı Devlet Mahkemesi Lehine Diğer Devlet Mahkemesinin Milletlerarası Yargı Yetkisinden Feragat Etmesi (Forum Non Conveniens Kavramı)

A. Tanımı - Özellikleri - Farkları

Forum non conveniens, kaynağını 17. yüzyıl İskoç mahkeme içti-hatlarında yer alan “forum non competens” kavramından almaktadır. Mahkemenin, somut uyuşmazlık bakımından kendi yetkisini tesis ettikten sonra, yetkisini kullanmasının usul ekonomisi ve delillere hızlı ulaşılması bakımından adil sonuçlar doğurup doğurmayacağına ilişkin yaptığı bağımsız değerlendirme, “forum non conveniens” kavramının özünü oluşturmaktadır. İngiliz mahkemeleri, bu değerlendirmeyi yaparken, mahkemenin tabii mahkeme olup olmadığı, tanıklara erişimde kolaylık, delillerin bulunduğu yer, aynı uyuşmazlığın yabancı devlet mahkemesinde derdest olup olmadığı, birden çok davacı veya davalı tarafın olması, tarafların yabancı devlet mahkemesindeki davaya müdahil olup olmayacaklarını, karşı davanın aynı mahkemede görülüp görülmeyeceği gibi unsurları dikkate almaktadır¹⁵. İngiliz mahkemeleri, forum non conveniens prensibini uygulamak için iki unsuru aynı anda dikkate almaktadır. Birincisi, lehine yetki devrinde bulunulacak mahkemenin, halihazırda ihtilâfa bakan devlet mahkemesine kıyasla uyuşmazlık bakımından çok daha elverişli olması, ikincisi de adaletin tecelli etmesine hizmet edecek olmasıdır¹⁶.

Forum non conveniens doktrini, uyuşmazlık ile yeterli bağlantıları bulunmayan bir mahkemenin, milletlerarası yetkisinin bertaraf edilmesi sürecinde önemli bir fonksiyona sahiptir¹⁷. Bazı hukuklarda ise, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukukun, davanın görüldüğü devletin kanunlar ihtilâfı kurallarının yetkili kıldığı hukuka nazaran daha sıkı ilişki içinde olması, forum non conveniens prensibinin uygulanmasına sebebiyet vermektedir¹⁸.

15 Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, **Milletlerarası Usul Hukukunda Paralel Davalar**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 79; Nuray Ekşi, s. 66 vd.

16 Peter North/J. J Fawcett, **Private International Law**, 13. Bası, London, Oxford University Press, 1999, s. 336, 341.

17 Doğa Elçin, “Forum Non Conveniens Doktrini”, **Prof. Dr. İlhan Unat’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2012, s. 327 ayrıca detaylı bilgi için s. 311 vd.

18 Örneğin Kanada Quebec eyaleti usul kanunun 8. Madde hükmü bu yönde bir düzenleme ihtiva etmektedir. M.3135 C.c.Q bkz. Gerald Goldstein, “Forum Non Conveniens and Exception Clauses, Coordinating Conflicting Legal Systems In Civil Law

Forum non conveniens kavramının açık bir tanımına Türk mevzuatına yer verilmemiştir. Bu yüzden kavramın ne anlama geldiği, doktrinde açıklanmıştır. Yapılan bir tanıma göre; yabancı bir devlet mahkemesinde açılmış olan davanın, uyuşmazlık veya dava konusuyla daha yakın irtibata sahip olan ve davayı görmeye daha uygun olan bir devlet mahkemesinin bulunması sebebiyle, diğer devlet mahkemesi lehine milletlerarası yetkisinden feragat etmesidir¹⁹. Diğer bir tanıma göre ise, bir devlet mahkemesinin tabi olduğu usul hukukunda yer alan görev ve yetkiye ilişkin kuralları gereğince, belirli bir davayı bakmaya yetkili olduğu halde, davanın başka bir devlet mahkemesinde görülmesinin daha uygun olacağına ilişkin emareler bulunması sebebiyle, milletlerarası yetkisinden feragat etmesine veya davayı bakmayı reddetmesine imkan veren takdir yetkisidir²⁰. Doktrindeki diğer bir tanıma göre de, milletlerarası yetkiye sahip bir mahkemenin, uyuşmazlıkla veya hayat ilişkisiyle daha sıkı ilişki içerisinde olan diğer bir devlet mahkemesi lehine, daha adil bir karar verileceği gerekçesiyle, kendi yetkisinden feragat etmesidir²¹. Delillerin teminindeki kolaylık, yabancı şahitlere ulaşmaktaki kolaylık, tarafların konuştuğu anadillerin aynı olması, belgelerin tercüme edilmesine ihtiyaç duyulmaması, dava harcının yüksek olmaması, vergi mükelleflerinin ödeyeceği verginin aşırı artmayacak olması, ve ilamın icra edilmesindeki kolaylık, mahkemenin, başka bir devlet mahkemesi lehine, milletlerarası yetkisinden feragat etmesine gerekçe olabilmektedir²².

Şu halde, milletlerarası yetkiye sahip bir mahkemenin, uyuşmazlıkla sıkı ilişki içerisinde olan diğer bir devlet mahkemesi lehine, bu mahkemenin dava konusu uyuşmazlık hakkında daha iyi karar verebilecek olması veya usul ekonomisi sebebiyle kendi yargı yetkisini sınırlamış olması diye tanımlayabiliriz.

Türk milletlerarası usul hukukunda forum non conveniens kavramı sınırlı olarak kabul edilmiştir. Bu duruma örnek olarak MÖHUK 1/2 gereği Türkiye'nin tarafı olduğu milletlerarası sözleşme hükmü gösterilebilir.

Jurisdictions In A Global Context", **Yearbook of Private International Law**, Volume XIX, 2017/2018, İsviçre, s. 21.

19 Frank Vischer, **General Course on Private International Law, Recueil Des Cours**, 1992, s. 219, 220.

20 Nuray Ekşi, s. 60.

21 Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 495; Ergin Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2018, s. 141.

22 Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 495.

Velayet sorumluluğu ve çocukların korunması hakkında tedbirler yönünden yetki, uygulanacak hukuk, tanıma, tenfiz ve işbirliğine dair 1996 tarihli Lahey sözleşmesinin 8.ve 9. maddelerinde düzenlenen yetki hükmü bu niteliktedir. Madde hükmü gereğince çocuğun mutad meskeni mahkemesi, çocuğun üstün yararını daha iyi koruyabilecek olan diğer bir akit devlet mahkemesi lehine talep veya izin koşuluna bağlı olarak kendi yargı yetkisinden feragat edebilecektir²³.

Forum non conveniens'in yargı muafiyetiyle bir ilişkisi bulunmamaktadır. Yargı muafiyetinde, bir devlet, ülkesi üzerinde sahip olduğu sınırsız egemenlik yetkisinden doğan yargı hakkını, milletlerarası teamül ve sözleşmeler gereği, ülkesinde bulunan bazı şahıslar üzerinde veya belirli nesneler, cisimler hakkında sınırlandırmakta veya kullanmamaktadır. Örnek vermek gerekirse, Avusturya devletinin Türkiye'de görev yapan büyükelçisi aleyhine, eşi tarafından Türk mahkemelerinde boşanma davası açılmak istendiği vakit, yargı muafiyeti gereği, dava görülemeyecektir. Zira büyükelçinin bağlı olduğu Avusturya²⁴ devleti ile Türkiye, 18 Nisan 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'ne²⁵ taraf devletlerden olduğundan ve Sözleşmenin 31. maddesinde belirtilen istisnalar kapsamına, boşanma ihtilâfı girmediğinden; Türk mahkemesinin, Avusturya mahkemesi lehine yargı yetkisinden feragat edip etmemekte herhangi bir takdir hakkı olmayıp, bilakis boşanma davası bakımından yargı yetkisi hiç bulunmamaktadır²⁶. Oysa Forum non conveniens ilkesinde, belli bir uyuşmazlık bakımından, birden fazla devlet mahkemesi milletlerarası yetkiye sahip olup, içlerinden biri diğer devlet mahkemesi lehine kendi yargı yetkisinden feragat etmektedir.

Türk doktrininde²⁷ haklı olarak, forum non conveniens, Türk yetki

23 Çelikel/ Erdem, s. 284.

24 Avusturya devleti, Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'ni 18.4.1961 tarihinde imzalamış ve 28.4.1966 tarihinde onaylayıp, tasdik etmiştir. Bkz. https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-3&chapter=3&lang=en (Çevrimiçi 1.12.2020).

25 RG: 24.12.1984-18615.

26 Belirtelim ki; Yargı muafiyeti ihlal edilmek suretiyle verilmiş bir mahkeme kararı, milletlerarası hukuk bakımından hükümsüz ve etkisizdir. Bkz. Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 431.

27 Nomer, s. 496. Aynı yönde Cemal Şanlı/Emre Esen/İnci Ataman-Figanmeşe, s. 409. Yazarlara göre, Anayasa m. 36 gereği, forum non conveniens prensibinin uygulanması mümkün değildir.

hukukunun, temel sistemine yabancı bir müessese olarak değerlendirilmekte ve hâkimin takdirine bağlı olarak, davacının davasını yabancı bir devlet mahkemesine havale etme yetkisinin olmadığı savunulmaktadır. Dayanağını Anayasa'nın 36/2 maddesinden alarak, hiçbir mahkemenin, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamayacağı ileri sürülmektedir.

Ancak biz, bu durumun Türk hukukunda birkaç görünümünün olduğu görüşündeyiz.

B. Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Forum Non Conveniens Örnekleri

Forum Non Conveniens'in Türk hukukundaki görünümüne örnek olarak, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 20/2. maddesinin gösterilebileceği kanaatindeyiz. Zira madde hükmü gereğince, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanan ana veya babaya bağlı olarak çocuğun, Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, çocuğun Türk vatandaşlığını kazanan anne veya babasının velayeti altında olması ve de diğer eşin buna muvafakat etmesi gereklidir. Muvafakatin verilmemesi halinde ise, ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu devletteki (ülkedeki) hâkim kararına göre işlem yapılacaktır²⁸. Madde hükmünden de açıkça anlaşılacağı üzere, muvafakat vermesi istenilen ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu devletteki yetkili mahkeme, çocuğunun Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için aranan muvafakatin verilmesi bakımından yetkili devlet mahkemesi olmaktadır. Muvafakatin alınması hususunda, yabancı anne veya babanın mutad meskeni mahkemesinin yetkilendirilmesi, kanaatimizce ebeveynler arasında eşitliğin gözetildiğinin usul hükümlerindeki bir yansımasıdır. Bilindiği üzere, Mart 2016 tarihinden bu yana, Türkiye, "11 No'lu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'ye Ek 7 No'lu Protokol'e taraftır²⁹. Anılan Protokolün 5. maddesi sadece evlilik süresince değil, evliliğin sona erdiği hallerde bile, eşlerin çocuklarıyla olan ilişkilerinde eşitlik esasını öngörmekte ve güvence altına almaktadır. Madde hükmünde yer alan eşitlik esası, sadece aile hukukundan veya maddi hukuktan doğan eşitliği esas almakta kalmayıp, aynı zamanda adalet ve mahkemeye erişimde de eşitliğin gözetilmesini kapsa-

28 Aynı yönde düzenleme için bkz. *Türk Vatandaşlığı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik*, m. 37/5. RG: 6.4.2010-27544.

29 RG: 8.4.2016-29678.

maktadır. Yukarıda yaptığımız açıklamalar çerçevesinde, TVK'nın m.20/2 düzenlemesinin bu yönleriyle de değerlendirilebileceği kanaatindeyiz.

Yabancı devlet vatandaşı olan evli bir ebeveyn, şayet yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazanmış ise, çocuğun kendisine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için velayeti altında olması ve de diğer eşin buna muvafakat vermesi gerekir. TVK, böyle bir durumda, muvafakat verilmesi için yetkili mahkemeyi iki olasılıklı olarak belirlemiştir³⁰. Buna göre, ya annenin ya da babanın mutad meskeninin bulunduğu devlet mahkemesi yetkili olacaktır. Şayet çocuğun velayetine sahip olan ebeveyn, Türk vatandaşlığını kazanmış ise, bu durumda, muvafakatin verilmesi bakımından yetkili mahkeme, yabancı ebeveynin varsa Türkiye'deki mutad meskeni mahkemesi olacaktır.

Mutad mesken kavramından neyin anlaşılması gerektiği ise Vatandaşlık Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin 3/m maddesinde “kişinin yerleşim yeri olarak” tanımlanmıştır. Mutad mesken kavramının, yerleşim yeri ile özdeşleştirilmesinin hatalı olduğu aşikardır³¹. Zira, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 19/1. maddesi gereğince, sürekli kalma niyetiyle oturulan yer, kişinin yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir. Ancak kanun koyucunun abesle iştigal etmeyeceğinden hareketle, “mutad mesken” kavramının usul hukukunda özellikle mahkemenin yetkisini tesis ederken kullanıldığı durumlarda, 4721 sayılı TMK. yerine 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 84. maddesinin gerekçesinin esas alınarak³², “kişinin ağırlıklı olarak hayat ilişkilerinin yoğunlaştığı alan” olarak yorumlanması gerektiği kanaatindeyiz.

TVK'nın madde 20/2 hükmü haklı olarak doktrinde çok ağır şekilde eleştirilmektedir³³. Söz konusu yetki düzenlemesinin, “milletlerarası yetki

30 Madde hükmünden hangi tarafın mutad meskeni mahkemesinin kastedildiğinin anlaşılmadığı yönündeki eleştiri için bkz. Bahadır Erdem, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 7. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2019, s. 196

31 Buna ilişkin eleştiri için bkz. Faruk Kerem Giray, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011/1, s. 390.

32 Aynı yönde bkz. Sema Çörtoğlu Koca, **Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2016, s. 39.

33 Rona Aybay/Nimet Özbek/Gizem Ersen Perçin, **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Siyasal Kitabevi Yayınları, 2019, s. 128; Vahit Doğan, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 14. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2017, s. 120, dn.120; Gülin Güngör, **Tâbiyet Hukuku**, 3. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015, s. 131; Rifat Erten, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendir-

hukuku prensipleriyle açıkça uyumsuzluk içinde olduğu ve bu akıl almaz (absürt) hükme, Kanunda ve Yönetmelikte nasıl ve hangi gerekçeyle yer verildiğinin anlaşılamadığı” ifade edilmiştir³⁴.

Şu halde, Türk vatandaşı ebeveyn bakımından, çocuğun kendisine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için yabancı ebeveynin muvafakat vermesi için; Türk vatandaşı eşin yerleşim yeri mahkemesi yerine, yabancı eşin hayat ilişkilerinin yoğunlaştığı yer mahkemesi yetkili olacaktır. Şayet yabancı eşin mutad meskeni Türkiye’de ise, Türk mahkemelelerinde görülecek söz konusu dava bakımından görevli mahkeme ise, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun’un 4/1 maddesi gereği Aile Mahkemeleri olacaktır.

Diğer bir olasılık ise, muvafakati alınması gereken yabancı ebeveynin mutad meskeninin yabancı bir devlette bulunuyor olmasıdır. Böyle bir ihtimalde, çocuğun Türk vatandaşlığını kazanmasına yabancı devlet vatandaşı ebeveyn muvafakat vermez ise, mecburen yabancı hâkim kararına göre hareket edilecektir. Bu hâkimin, hangi devlet mahkemesinin hâkimi olacağı sorusunun cevabı önem arz etmektedir. Söz konusu yetkili mahkeme, şayet yabancı ebeveynin mutad meskeni yabancı bir devlette bulunuyor ise, o devlet mahkemesi hâkimi olacaktır. İşte bu noktada, kanaatimizce Türk vatandaşlığını kazanan ebeveyne istinaden kendi yetkisini tesis etmiş olan Türk mahkemesi, yabancı devlet vatandaşı diğer ebeveynin mutad meskeninin yabancı bir devlette bulunması sebebiyle, forum non conveniens ilkesini dikkate alarak, kendisinin yetkisiz olduğu gerekçesiyle, yabancı devlet mahkemesi lehine, HMK. m.5/1 uyarınca yetkisini sınırlandırabilecektir. Bu sınırlama, aynı zamanda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin de bir gereği olabilir. ÇHS’nin, 7. madde hükmü, çocuğun vatandaşlık kazanma hakkını güvence altına almaktadır. Sözleşme gereğince, çocuğun üstün menfaati her tür adli ve idari süreçte gözetilmelidir³⁵. Çocuğun vatandaşlık durumunun bir an önce netleştirilmesi ve karara bağlanmasında hiç şüphesiz çocuğun, ana ve babasına göre öncelikli üstün menfaati bulunmaktadır. Bu üstün menfaatin somutlaştırılması bakımından ise, çocuğun vatandaş-

meler”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2008, Sayı 4, s. 56.

34 Ergin Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 27. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi Basım, 2020, s. 116.

35 Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasa organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir. (m. 3)

lık durumunu belirginleştirmek, askıda bırakmamak için diğer ebeveyninin muvafakatinin en kısa sürede alınması gerekir. İşte, TVK madde 20/2 hükmü, adli süreci hızlandırmak bakımından etkin bir enstrüman olarak kullanılabilir. Özellikle muvafakati alınacak olan ebeveynin mutad meskenin yabancı devlette olduğu bir ihtimalde, Türk mahkemesinde davanın görülmesi tebligat süresinin ve adli yardım sürecinin lüzumsuz uzamasına sebebiyet verecektir.

TVK m.20/2'de "hâkim kararı" ifadesine yer verildiğinden, yabancı hâkimin verdiği karar, apostille şerhine sahip ise veya HMK. m.224 gereği Türk mahkemesince dikkate alınabilecektir.

Buna ilave olarak unutulmaması gereken diğer bir husus ise şudur. TVK. m.20/2 gereğince, ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu devlet mahkemesinden muvafakate ilişkin herhangi bir karar elde edildiğinde, bu karar kendiliğinden Türk mahkemesince tanımaya konu olmayacaktır. Yabancı devlet mahkemesinde görülen ve çocuğun, Türk vatandaşlığı kazanabilmesi için verilen muvafakatın, çekişmeli mi yoksa çekişmesiz mi yargı kararı olacağı, davanın açıldığı devletin usul hukukuna göre belirlenecektir. Şayet, verilen muvafakatname, yabancı devletin çekişmesiz yargı alanına giren bir konu ise, söz konusu bu yabancı kararın tanınması MÖHUK m.58/2 hükmüne tabi olacaktır³⁶.

Şayet, ilâm çekişmeli yargı neticesi elde edilmiş ise, yabancı ebeveynin mutad meskenin bulunduğu devlet mahkemesinden sadır bu ilamın, 5718 sayılı MÖHUK m.58 gereği tanıma prosedüründen geçirilmesi gerekecektir. Muvafakatın verildiğine veya verilmediğine dair bu yabancı ilâm, MÖHUK'un 54. maddesinin (b), (c) ve (ç) fıkrasını karşıladığı ölçüde tanınıp, dikkate alınacaktır.

Buna karşılık, Türk milletlerarası usul hukukunda forum non conveniens'in uygulanmasının mümkün olmadığı iddia edilmektedir. Bu görüşe göre, forum non conveniens doktrinde, mahkemenin davanın diğer bir ülke mahkemesinde görülmesi gerektiğine karar vermesinin nedeni kendisinin milletlerarası yetkisinin yokluğu değil, diğer devlet mahkemesinin, dava konusu olay ve taraflar ile gerçek ve esaslı bir bağlantıya sahip olması nedeniyle, milletlerarası hakkaniyetin yargılamanın o devlet mahkemesinde yapılmasını haklı göstermesidir³⁷. Aksi görüşte olan doktrin ise, ne

36 Detaylı bilgi için bkz. Ebru Şensöz Malkoç, **Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2017, s. 338 vd.

37 Nuray Ekşi, s. 73.

MÖHUK ne de usul kanununda, davanın non conveniens olan bir mahkemede açılmasını önleyici herhangi bir hükmün yer almadığını, buna karşılık, Türkiye ile gerçek anlamda bağlantıları olmayan davaların ise Türk mahkemesinde görülmesinin engellenmesi gerektiği ileri sürülmüştür³⁸.

Türk Milletlerarası Usul Hukukunda, forum non conveniens prensibi, milletlerarası sözleşmeler ile hayat bulmaktadır. MÖHUK'un 1. maddesinin 2. fıkrası, Türk devletinin taraf olduğu çok taraflı ve iki taraflı milletlerarası sözleşme hükümlerini saklı tuttuğundan, ilgili sözleşmeler, öncelikli uygulama alanı bulacaktır.

Forum non convinens kavramına Türk hukukundaki en ideal örnek, 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin³⁹ 8. madde hükmüdür. Madde hükmü gereğince, Sözleşmenin 5. veya 6. maddeleri gereğince yetkili olan akit devlet mahkemeleri, çocuğun menfaatinin daha iyi değerlendireceğine kanaat getirmesi durumunda, sözleşme gereğince diğer yetkili akit devlet mahkemesini ilgili koruma tedbirini alması için kendini yetkili saymasını talep edebilir. Koruma tedbiri alması talep edilen diğer âkit devlet mahkemesi, bu talebi kabul ettiği taktirde, davayı gören akit devlet mahkemesi, diğer akit devlet mahkemesi lehine kendi yetkisini sınırlandırabilmektedir. Böylelikle, forum non convinens prensibinin sağladığı esneklik sayesinde, çocuğun önceki mutad meskeni devlet makamları veya çocuğa bakmaya istekli aile bireylerinin yaşadığı yerdeki devlet makamları, milletlerarası yetkiye haiz olabilecektir⁴⁰.

1996 tarihli, Velayet Sorumluluğuna dair Lahey Sözleşmesi'nin imkan tanıdığı forum non conveniens prensibi sadece çocuğun korunmasına yönelik tedbirler bakımından uygulama alanı bulacaktır.

38 Ata Sakmar, "Le Nouveau Droit International Prive Turc", 1990, **IV Recueil Des Cours**, s. 382.

39 Sözleşmenin yayınlandığı RG: 22.05.2016-29719.

40 Bilgin Tiryakioğlu, "Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunmasına İlişkin Önlemler Hakkında Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşme", **Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı 1999, s. 394; Ayşe Elif Ulusu Karataş, "Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair 1996 Tarihli Lahey Sözleşmesi ve Türk Milletlerarası Özel Hukukuna Etkisi", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**; Cilt 37, Sayı 2, Yıl 2017, s. 936

III. Yabancı Devlet Mahkemesinde Dava Açılmasını Önleyici Tedbir Kararı (Anti Suit Injunction Order)

A. Tanımı – Özellikleri

Anti Suit Injunction, yabancı mahkemeye dönük olmayan bilakis sözleşmede kararlaştırılmış forum dışında dava açmış veya açacak olan tarafa yönelik bir tedbirdir⁴¹. Diğer bir ifadeyle, münhasır yetkili kılınan bir mahkemeye gitmek yerine başka bir devlet mahkemesinde dava açan veya dava açmak isteyen tarafa yönelik verilen ve asıl forumdaki davaya devam etmesine yönelik getirilen bir tedbirdir⁴². Başka bir tanıma göre de, bir tarafın yabancı mahkemede dava açmasını veya davaya devam etmesini sınırlandıran bir mahkeme emridir⁴³.

Hukuki nitelik olarak, yabancı devlet mahkemesinde davaya devam etmesini yasaklayan veya bu devlette davanın açılmasını engelleyen geçici korumaların bir türü olarak değerlendirilmektedir⁴⁴.

Anti-suit injunction kararları, Common Law hukukundan doğmaktadır. Anti-suit injunction kararıyla, mahkeme, davacının, yabancı bir devletin adlî mahkemelerinde ya da hakem mahkemelerinde dava açmasını veya açılan bir davaya devam etmesini yasaklar. Anti-suit injunction kararları, “ihtiyatî tedbir” niteliğinde kararlardır. Bu nedenle, yabancı devlet mahkemesinin verdiği bu kararların, Türk mahkemesinde tanınması veya tenfizi mümkün değildir⁴⁵.

Sözleşmede kararlaştırılmış olan yetkili yargı mercii dışında dava açmış olan veya açacak olan tarafa yönelik bir tedbirdir. Bu tedbir kararı aracılığıyla, davacının veya davalının başka bir devlet mahkemesinde aynı uyuşmazlık hakkında dava açması önlenmek istenmektedir. Genellikle tahkim yargısında ikame edilen dava sonrası, hakemlerin başka devlet mahkemelerinde davalarını ikame etmemeleri için verdikleri bir tedbir kararıdır.

41 İlyas Gölcüklü, **Milletlerarası Tahkimde Dava Açma Yasakları**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2018, s. 5; Berk Demirkol, **Milletlerarası Yetki Anlaşmaları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 248 vd.

42 İlyas Gölcüklü, s. 7.

43 Berk Demirkol, s. 248-249.

44 İlyas Gölcüklü, s. 31.

45 Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 512.

B. Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Anti Suit Injunction Örneği

Türk hukukunda bu türden bir kısıtlama milletlerarası sözleşme hükmü ile istisnai olarak gündeme gelmektedir.

23.11.2007 tarihli Çocuk Nafakası ve Diğer Aile Nafaka Türlerinin Uluslararası Tahsiline İlişkin Sözleşme'nin⁴⁶ 18. maddesinin 1. fıkrasında anti suit injunction kararına örnek bir düzenleme yer almaktadır. Madde hükmüne göre nafaka alacaklısının mutad meskeninin bulunduğu akit devlette verilen bir nafaka kararı hakkında; alacaklının mutad meskeni, kararın verildiği devlette olduğu sürece, nafaka borçlusu tarafından kararın değiştirilmesi veya yeni bir kararın verilmesine ilişkin nafaka işlemleri, başka hiçbir âkit devlet mahkemesinde yapılamayacaktır. Söz konusu düzenlemenin amacı, nafaka konusunda birden fazla karar verilmesinin önüne geçmektir⁴⁷.

2007 tarihli Nafaka Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte, anti suit injunction kararı, diğer bir ifadeyle yasal girişimlere ilişkin kısıtlama kararı, Türk hukukunda sınırlı da olsa uygulama alanı bulmaktadır.

SONUÇ

Türk usul hukukuna yabancı olan kimi kavramların, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler aracılığıyla gün yüzüne çıktıklarını söyleyebiliriz. Taraflara, birden fazla milletlerarası yetkiye haiz devlet mahkemeleri arasından birini seçme imkanı tanıyan forum shopping kavramının, Türk usul hukukunda yer aldığı görülmektedir. Kanaatimizce, sınırlı veya sınırsız münhasır yetki kavramının kabul edildiği yetki düzenlemelerinde, zayıf konumda bulunan kişiler, sözleşmenin güçlü tarafıyla aynı zamanda bir yetki anlaşması yapmışlar ise, sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarını, isterlerse yetki anlaşmasıyla yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesine veya isterlerse MÖHUK 44, 45 ve 46. maddelerde sayılan yetkili Türk mahkemesine taşıyabileceklerdir. Bunun yanında MÖHUK'un 41. madde düzenlemesinin⁴⁸, davacı taraf için forum shoppinge imkan verdiğini dü-

46 R.G: 22.05.2016-29719. 25.04.2016. Türkiye, Sözleşme'nin 30. maddesine ilişkin olarak nafaka anlaşmalarını tanımama ve tenfiz etmeme hakkını saklı tutmuş ve çekince koymuştur.

47 Mesut Aygün, **Milletlerarası Özel Hukukta Nafakaya İlişkin Yeni Sistem**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 138.

48 MÖHUK'un 41. maddesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi; Mine Tan Dehmen, Türk Vatanlıklarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK'ta Kabul

şünmekteyiz.

Diğer taraftan, başka bir devlet mahkemesi lehine yargı yetkisinin sınırlandırılması veya feragat edilmesini düzenleyen forum non conveniens prensibine Türk hukukunda ilk kez, 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşme'nin 8. maddesiyle yer verildiğini görmekteyiz. Diğer taraftan, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 20/2 maddesindeki düzenlemenin, belli şartların gerçekleşmesi durumunda forum non conveniens kavramı kapsamında değerlendirilebileceği kanaatindeyiz.

Son olarak, Türk hukukuna 2016 yılına kadar yabancı olan anti suit injunction kararlarının, bundan böyle Çocuk Nafakası ve Diğer Aile Nafaka Türlerinin Uluslararası Tahsiline İlişkin Lahey Sözleşmesi'nin 18/1 maddesi uyarınca Türk hukukunda hayat bulabileceğini söyleyebiliriz.

KISALTMALAR

ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
dn	dipnot
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
m	madde
s	sayfa
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu
Y.	Yargıtay

KAYNAKÇA

- Akıncı, Ziya: **Milletlerarası Özel Hukuk**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020.
- Aybay, Rona/Nimet Özbek/Gizem Ersen Perçin: **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Siyasal Kitabevi Yayınları, 2019.
- Aygün, Mesut: **Milletlerarası Özel Hukukta Nafakaya İlişkin Yeni Sistem**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.
- Çelikel, Aysel/Bahadır Erdem: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 16. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2020.
- Demirkol, Berk: **Milletlerarası Yetki Anlaşmaları**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018.
- Doğan, Vahit: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 5. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019.
- Doğan, Vahit: **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 14. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2017.
- Ekşi, Nuray: **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2000.
- Elçin, Doğa: “Forum Non Conveniens Doktrini”, **Prof. Dr. İlhan Unat’a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2012.
- Erdem, Bahadır: **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 7. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2019.
- Erten, Rifat: “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı’nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2008, Sayı 4.
- Erten, Rifat: **Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.
- Giray, Faruk Kerem: “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2011/1.
- Goldstein, Gerald: “Forum Non Conveniens and Exception Clauses, Coordinating Conflicting Legal Systems In Civil Law Jurisdictions In A Global Context”, **Yearbook of Private International Law**, Volume XIX, 2017/2018, İsviçre.

- Gölcüklü, İlyas: **Milletlerarası Tahkimde Dava Açma Yasakları**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2018.
- Güngör, Gülin: **Tâbiyet Hukuku**, 3. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.
- Güven, Pelin: **Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2013.
- Karataş, Ayşe Elif Ulusu: “Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair 1996 Tarihli Lahey Sözleşmesi ve Türk Milletlerarası Özel Hukukuna Etkisi”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**; Cilt 37, Sayı 2, Yıl 2017.
- Koca, Sema Çörtoğlu: **Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2016.
- Malkoç, Ebru Şensöz: **Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2017
- Nomer, Ergin: **Devletler Hususi Hukuku**, 22. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2017.
- Nomer, Ergin: **Milletlerarası Usul Hukuku**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2018.
- Nomer, Ergin: **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 27. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi Basım, 2020
- North, Peter/J.J Fawcett: **Private International Law**, 13. Bası, London, Oxford University Press, 1999
- Özçelik, Gülüm Bayraktaroğlu: **Milletlerarası Usul Hukukunda Paralel Davalar**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016
- Özmumcu, Seda: **Avrupa Birliği Külli Takip Hukukunda Temel Menfaatler Merkezi (Center of Main Interests) ve Forum Shopping**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Rennert, Guido: “Is Elimination of Forum Shopping By Means of International Uniform Law An ‘Impossible Mission’”, **Macquarie Journal of Business Law**, 2005, Vol: 2.
- Sakmar, Ata: “Le Nouveau Droit International Prive Turc”, 1990, **IV Recueil Des Cours** s. 307-416
- Şanlı, Cemal/Emre Esen/İnci Ataman-Figanmeşe: **Milletlerarası Özel Hukuk**, 8. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2020.
- Tan Dehmen, Mine: “Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK’ta Kabul Edilen Yetki Kuralı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt 33, s.169-213, 2015

Tiryakioğlu, Bilgin: “Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunmasına İlişkin Önlemler Hakkında Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşme”, **Prof. Dr. Nihal Uluocak’a Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı 1999.

Tütüncübaşı, Uğur: **Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.

Uyanık Çavuşoğlu, Ayfer Bireysel: **İş İhtilaflarında Türk Mahkemesinin Milletlerarası Yetkisi, İş Dünyası ve Hukuk (Prof.Dr. Tankut Centel Armağanı)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2011, s. 959-990.

Vischer, Frank: “General Course on Private International Law”, **Recueil Des Cours**, London, M. Nijhoff, 1992.